5. Щодо викликів проведення виборів у повоєнний період та шляхів їх подолання: аналітичні матеріали. Центральна виборча комісія. К., 2023. URL: https://cvk.gov.ua (дата звернення: 16.10.2026).

6. Післявоєнні вибори в Україні: безпекові, правові та організаційні виклики: аналітичний звіт. К.: Громадянська мережа ОПОРА, 2023. 42 с.

7. Кодекс належної практики у виборчих справах: керівні принципи та пояснювальна доповідь / Венеційська комісія. Страсбург: Рада Європи, 2002. 38 с.

Березовський Є.О., здобувач
Науковий керівник: Явтушенко Ю.В.,
викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
імені Е. О. Дідоренка
Донецький державний університет внутрішніх справ
місто Кропивницький

ПРАВОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ

Правова політика у сфері правничої освіти належить до тих напрямів державної політики, від яких безпосередньо залежить якість функціонування всієї системи правових інститутів. Як зазначено в проєкті Концепції розвитку юридичної освіти, ефективність цих інститутів однаковою мірою залежить від якості законодавства та від якості фахівців, які забезпечують їхню роботу [1]. На нашу думку, саме тому реформування правничої освіти слід розглядати не як вузькогалузеве освітнє питання, а як складову правової політики держави. Актуальність теми посилюється європейською інтеграцією України: як зазначає О. О. Барабаш, у звіті Європейської комісії від листопада 2023 року рекомендовано чітко розмежувати юридичну освіту та підготовку кадрів для органів правопорядку, посилити вимоги до вступу в правничі школи та їх ліцензування, а освітні програми переглянути з акцентом на етику, практичну підготовку та право ЄС [2, с. 16-17].

Попри це, правова політика в цій сфері залишається фрагментарною. Лише на рівні профільних комітетів Верховної Ради України за кілька років оприлюднено щонайменше два різні концептуальні документи: проєкт Концепції розвитку юридичної освіти 2021 року [1] та проєкт Концепції проєкту Закону України про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії, підготовлений у 2024 році робочою групою Комітету з питань правової політики [3]. Вони по-різному бачать модель підготовки: якщо перший документ робить акцент на практичній підготовці обсягом не менше 30 кредитів ЄКТС [1], то другий пропонує перехід на наскрізну, без поділу на бакалаврський і магістерський рівні, підготовку правників [3, с. 7]. Цю непослідовність відзначає і М. Мочульська: рішення про реформування часто ухвалюються або доводяться до відома правничих шкіл ситуативно, як-от зміни до Стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» для магістерського рівня, які були внесені 20 липня 2022 року, а вже з 1 вересня того самого року мали бути імплементовані в освітні програми [4, с. 80]. Дорожня карта з питань верховенства права, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 року № 475-р, передбачила ухвалення до І кварталу 2026 року закону, який визначить правові основи підготовки правників і первинного доступу до правничої професії, інституційне розмежування освіти правників та підготовки фахівців органів правопорядку, а також посилить акредитацію програм юридичної освіти (захід 1.5.1) [5]. Проте, за даними Фундації DEJURE, станом на квітень 2026 року відповідний законопроєкт навіть не було внесено до парламенту [6]. На нашу думку, така ситуація суперечить принципу правової визначеності: заклади вищої освіти та здобувачі не можуть планувати освітню траєкторію, коли

модель підготовки правників залишається предметом паралельних і неузгоджених ініціатив. Погоджуємося з М. Мочульською, що ключові аспекти правничої освіти можуть бути врегульовані не лише спеціальним законом, а й змінами до Закону України «Про вищу освіту», який уже містить окремі положення щодо медичної освіти [4, с. 81].

Центральною проблемою, яка найбільше впливає на здатність правничої освіти відповідати потребам практики, є недостатність практичної складової. Проєкт Концепції 2021 року серед причин низької якості підготовки називав відсутність або недостатність практичної складової у більшості освітніх програм і труднощі системного залучення правників-практиків до викладання, а також наводив дані, що лише кожен десятий випускник правничої школи отримує роботу за спеціальністю [1]. Проєкт Концепції 2024 року констатує, що практика багатьох здобувачів переважно має формальний характер, а її організація не передбачає обов'язкової участі судів, органів прокуратури, адвокатури та нотаріату [3, с. 3]; серед ключових проблем названо й відсутність законодавчого закріплення форм і способів взаємодії закладів вищої освіти з органами державної влади та професійними правничими об'єднаннями [3, с. 6]. Чинний Закон України «Про вищу освіту» обмежується загальним правилом: практична підготовка здійснюється шляхом проходження практики на підприємствах, в установах та організаціях згідно з договорами, а їхні керівники зобов'язані створити належні умови для її проходження (ст. 51) [7]. Вважаємо, що без чітко визначених прав, обов'язків і стимулів для баз практики будь-яка вимога щодо обсягу практичної підготовки ризикує залишитися формальною. Важливим доповненням практики є юридичні клініки, які, за словами А. А. Шелепи, дають змогу поєднати теоретичні знання з практикою, проте досі не мають єдиних підходів до правового статусу, внутрішньої організації та стандартів діяльності [8, с. 289]. О. О. Барабаш також наголошує на значенні модельних судових процесів, юридичного письма та аргументації для формування професійних навичок [2, с. 16–17].

Окремий вимір правової політики стосується мережі закладів, що готують правників, і розподілу державного замовлення. За даними проєкту Концепції 2024 року, правників в Україні готують 168 закладів вищої освіти та 117 закладів фахової передвищої освіти [3, с. 2], а обсяг державного замовлення на їх підготовку залишається необґрунтовано великим [3, с. 4]. Розробники звертають увагу й на заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання: їхній окремий статус, особливі правила вступу та значні обсяги державного замовлення, на їхню думку, порушують рівний доступ до правничої освіти [3, с. 2]. Тому пропонується відмовитися від підготовки в цих закладах здобувачів за спеціальністю «Право», а фахівців для органів правопорядку готувати за окремою спеціальністю «Правоохоронна діяльність» [3, с. 9], що узгоджується із заходом 1.5.1 Дорожньої карти [5] та рекомендаціями Європейської комісії [2, с. 16]. На нашу думку, таке розмежування має супроводжуватися збереженням ґрунтовної правової підготовки майбутніх поліцейських, адже їхня професійна діяльність полягає насамперед у застосуванні права, а також посиленням практичної складової, зокрема стажувань у підрозділах Національної поліції. Водночас слушною є позиція М. Є. Мочульської, що питання про можливість підготовки правників відомчими закладами від початку поставлено невірно, оскільки якість освітніх програм має визначатися за сукупністю критеріїв, а не підпорядкуванням закладу [4, с. 85].

Інструментом контролю якості мають стати зовнішні процедури оцінювання. У проєкті Концепції 2024 року зазначено, що результати Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ), проведеного вперше у 2023 році, загалом засвідчили доволі низький рівень підготовки [3, с. 3], і запропоновано посилити роль цього іспиту [3, с. 8]. Дорожня карта передбачає уніфікацію стандартів для здобувачів правничої освіти та перегляд програми ЄДКІ з акцентом на право ЄС, етику та професійну відповідальність (захід 1.5.6) [5]. Проєкт Концепції 2021 року пропонував і конкретні індикатори успіху: успішне складення ЄДКІ з першої спроби 75 % випускників магістратури, задоволеність рівнем кваліфікації випускників 80 % роботодавців і працевлаштування за фахом протягом року після випуску не менше 75 %

випускників [1]. Вважаємо, що саме такі вимірювані індикатори, а не кількість освітніх програм чи обсяг державного замовлення, мають стати основою оцінювання результативності правової політики у цій сфері, тим більше що чинна система зовнішнього забезпечення якості, як зазначають розробники проєкту Концепції 2024 року, не враховує рівня працевлаштування випускників за фахом [3, с. 6]. Саме поєднання очної акредитації освітніх програм, результатів ЄДКІ та моніторингу працевлаштування випускників М. Є. Мочульська розглядає як шлях до еволюційного зменшення надмірної кількості освітніх програм з права [4, с. 85].

Отже, правова політика у сфері правничої освіти залишається фрагментарною: концептуальні документи змінюють один одного, а передбачений Дорожньою картою закон досі не ухвалено. Її вдосконалення потребує закріплення єдиної моделі підготовки правників на рівні закону, запровадження юридичного механізму практичної підготовки за участю баз практики та професійних спільнот, чіткого розмежування підготовки правників і фахівців органів правопорядку зі збереженням якісної правової складової в останній, а також оцінювання результативності реформи за вимірюваними індикаторами якості й працевлаштування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Концепція розвитку юридичної освіти : проєкт / Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. 29.03.2021. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html (дата звернення: 12.10.2026).

2. Барабаш О. О. Співвідношення юридичної науки, освіти та практики: пошук балансу між фундаментальною юридичною підготовкою та практичними навичками. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 82, т. 1. С. 11–18. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.1.

3. Проект Концепції проекту Закону України про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії / Комітет Верховної Ради України з питань правової політики. 12.09.2024. URL: https://kompravpol.rada.gov.ua/pdf (дата звернення: 12.10.2026).

4. Мочульська М. Є. Реформа вищої правничої освіти в Україні: куди далі? Український часопис конституційного права. 2023. № 3. С. 79–87. DOI: https://doi.org/10.30970/jcl.3.2023.5.

5. Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.05.2025 № 475-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/(дата звернення: 12.10.2026).

6. Прострочені реформи: що відбувається з правничою освітою на шляху до ЄС. Фундація DEJURE. 01.04.2026. URL: https://dejure.foundation/prostrocheni-reformy(дата звернення: 12.10.2026).

7. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 12.10.2026).

8. Шелепа А. А. Організаційно-правові засади діяльності юридичної клініки вищого навчального закладу України. Аналітично-порівняльне правознавство. 2026. № 2, т. 2. С. 289–295. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.2.46.